Tossavainen | 10.2.2022 | 27/04.01.01/2022

Eduskunta
Sosiaali- ja terveysvaliokunta

HE 231/2021 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain ja ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sosiaalihuoltolakia, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annettua lakia, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettua lakia sekä yksityisistä sosiaalipalveluista annettua lakia.

Kunta- ja hyvinvointialuetyönantajat KT toteaa yleisesti, että se on tuonut jo lakiesitysten lausuntokierroksella esiin huolensa henkilöstön saatavuudesta.

Lakiesityksen aiheuttamaksi henkilöstön lisätarpeeksi on arvioitu yhteensä 697 henkilötyövuotta, joka koostuu pääosin yökäyntejä sisältävästä kotihoidon henkilöstön lisätarpeesta ja loppuosa turva-auttamispalveluiden kelpoisuusehtojen asettamisesta (HE 231/2021 s. 57). Henkilöstön lisäystarve kohdistuu pääosin lähihoitajiin, joiden saatavuus on jo ennestään heikko ja joihin on lisääntyvää kysyntää jo ennestään ympärivuorokautista palveluasumista koskevan henkilöstömitoituksen vuoksi.

KT toteaa yleisesti, että lakiesitys ei tuo ratkaisua henkilöstön saatavuusongelmiin vaan päinvastoin se aiheuttaa henkilöstön lisäystarpeita tilanteessa, jossa henkilöstövajaus on todennettu asia, erityisesti palveluissa - kotihoito - joita lakiesitys muun ohessa koskee.

Esityksen mukaan valtakunnalliset tilastot eivät sisällä kotihoidon henkilöstövajeen arviointiin tarvittavia tietoja. Esityksen valmistelun yhteydessä STM pyysi arvioita suoraan kunnilta ja arvioi saatujen tietojen perusteella, että kotihoidon asiakkaiden saamassa palveluajassa on tällä hetkellä 2-5 prosentin vaje, jonka täyttäminen merkitsi asiakkaan luona tehtävän työn lisäämistä välillisen työn osuus vielä huomioiden 291-727 henkilötyövuoden lisäystä (HE 231/2021 s. 50).

Muutama näkökohta sosiaalihuoltolakia koskevaan muutosesitykseen

Turva-auttamispalvelu 19 b §

Lakiesityksessä ehdotetaan sosiaalihuoltolakiin 19 b §:ää, joka koskee turva-auttamispalvelua. Sen 2 momentin 4 ja 5 kohdassa säädettäisiin turva-auttamispalvelua toteuttavilta henkilöiltä edellytettävästä ammatillisesta pätevyydestä. Momentin 4 kohdan mukaan avun tarpeen arvioisi tehtävään soveltuva sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilö.

Momentin 5 kohdan mukaan myös avun antajan olisi oltava tehtävään soveltuva sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilö. Säännösehdotuksen yksityiskohtaisissa

perustuissa kelpoisuusehtoa perustellaan sillä, että auttamaan saapuvan henkilön osaamisen ja ammattitaidon merkitys on suuri, koska turva-auttamispalvelun asiakkaat ovat usein monin tavoin haavoittuvassa asemassa.

Tämä on muutos vallitsevaan käytäntöön kuten hallituksen esityksessäkin todetaan toisaalla. Kelpoisuusehdot estävät aiemmin kehitetyt hyvät käytännöt, jotka ovat mahdollistaneet esimerkiksi yöllä muutenkin väestöä auttamassa olevan henkilöstön hyödyntämisen eli esim. pelastusalan työntekijöiden tai kotihoidon yökäyntejä tekevien hoiva-avustajien käyttämisen (HE 231/2021 s. 52-53).

KT pitää esitettyä 19 b § 2 momentin 5 kohdan kelpoisuusehtoa täysin tarpeettomana sääntelyn kiristyksenä ja vielä lisäksi erityisen huonosti ajoitettuna hankala ammattihenkilöiden saatavuustilanne huomioiden. Lakiesitystä tulisikin tältä osin muuttaa siten, että lainkohdassa säädettäisiin, että turva-auttajan tulee olla koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella sopiva kyseessä olevaan tehtävään.

Hallituksen esityksessä todetaan, että turva-auttamispalvelun auttamiskäyntejä tekevien määrästä ja koulutuksesta ei ole kattavaa tietoa. KT:n käsitys on, että on tärkeää, että valtaosa auttajista on sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöitä, mutta tehtävät ovat erilaisia ja niitä voivat tarvittaessa tehdä muutkin henkilöt, jotka koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella ovat sopivia nykykäytännön mukaisesti. Esim. hoiva-avustajien tai pelastusalan työntekijöiden rajaaminen avun antajien ulkopuolelle on täysin tarpeetonta.

Kotikäyntien suunnittelu ja kotihoidon toteuttaminen 46 b § ja kotihoidon henkilöstön riittävyyden turvaaminen 49 b §

KT pitää sinällään tärkeänä, että kotikäyntien huolelliseen suunnitteluun ja teknologian hyödyntämiseen kotihoidossa kiinnitettään huomiota. Huomion kiinnittäminen kotikäyntien suunnitteluun olisi voitu kuitenkin tehdä muullakin tavoin kuin kirjaamalla asia seikkaperäisesti lakiin.

Toiseksi suunnittelu tai lakiesityksen 49 b § eivät ratkaise henkilöstön saatavuuteen liittyviä haasteita. KT pitää kuitenkin erittäin myönteisenä, että 46 b §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa on käsitelty sitä, että kotikäynteihin voi sisältyä sellaisiakin tehtäviä, joiden suorittamiseen riittää hoiva-avustajan koulutus. Vastaava asia olisi toivottava huomioida myös esityksen turva-auttamispalvelua koskevan 19 b §:n 2 momentin 5 kohdan avun antajassa.

Muutamia näkökohtia ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamiseen

Välittömään asiakastyöhön osallistuvat henkilöt ympärivuorokautisessa palveluasumisessa 3 a §

Voimassa olevan lain mukaan välittömään asiakastyöhön ympärivuorokautisessa hoidossa voivat osallistua ammattihenkilöiden lisäksi myös kotiavustajat, hoitoapulaiset ja hoiva-avustajat.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi pykälän 1 momentin 11 kohtaa niin, että hoitoapulaisten ja kotiavustajan nimikkeet poistettaisiin mitoitukseen laskettavien nimikkeiden luettelosta palvelun laadun parantamiseksi. Esityksen mukaan välittömään asiakastyöhön osallistuvilla työntekijöillä tulisi jatkossa olla vähintään hoiva-avustajan

koulutus. Siirtymäsäännöksellä varmistettaisiin, ettei nykyisin kotiavustajan tai hoitoapulaisen nimikkeillä työskenteleviä tarvitse irtisanoa.

KT toteaa, että myös jatkossa tulee olla mahdollista palkata muita kuin ko. säännöksessä nimenomaisesti mainittuja koulutettuja henkilöitä tehtäviin siten, että myös muiden kokemuksensa ja osaamisensa perusteella sopivien henkilöiden työ voidaan lukea välittömään asiakastyöhön ympärivuorokautisessa palveluasumisessa siltä osin, kun tällaista työtä pystyvät osaamisensa ja kokemuksena mukaan tekemään.

Mainitut työt voivat olla myös väylä vaativampiin tehtäviin ja ammattiin johtavalle koulutuspolulle. Ko. lainkohta antaisi myös liikkumatilaa töiden järjestelylle ja työnjaoille vallitsevassa erittäin hankalassa henkilöstön saatavuuteen liittyvässä tilanteessa.

Edellä mainituista syistä KT esittää, että 3 a §:ään lisättäisiin kohta 14) muut osaamisensa ja kokemuksensa perusteella soveltuvat työntekijät.

KT korostaa, että lisäys ei muuttaisi sitä, mitä lain 20 §:ssä säädettäisiin.

Lakien voimaantulon siirtäminen

Hallituksen esityksen mukaan lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2023. Kunta- ja hyvinvointialuetyönantajat KT esittää, että lain voimaantuloa siirrettäisiin kotihoidon yökäyntien ja turva-auttamispalveluja koskevan säännöksen suhteen, jos turva-auttamispalveluihin asetetaan kelpoisuusehto, mitä KT ei kannata.

KT perustelee lain voimaantulon siirtämistä edellä mainitulla henkilöstön saatavuuteen liittyvillä ongelmilla ja hyvinvointialueuudistuksen voimaantulon samanaikaisella voimaantulolla. On palvelutoiminnan kannalta hankala ajoitus, että samanaikaisesti tulee voimaan uutta substanssilainsäädäntöä. Lisäksi koronaepidemian vuoksi sosiaali- ja terveysalan henkilöstöä on jouduttu siirtämään koronan hoitoon. Tämä vaikeuttaa entisestään vanhuspalveluiden, ml. kotihoito, hankalaa rekrytointitilannetta, koska epidemian jälkihoito kestää vielä pitkään ja tilapäisesti toimialalta koronan hoitoon siirtyneet eivät välttämättä ole palaamassa vanhuspalvelun tehtäviin

KT katsoo, että henkilöstön saatavuutta on tarkasteltava kokonaisuutena, ei yksittäisen lakiesityksen aiheuttaman henkilöstön lisäystarpeena.

Esityksessä henkilöstön lisäystarve kohdistuu pääosin lähihoitajiin, joiden saatavuus on jo ennestään heikko. Sama henkilöstöryhmä on keskeinen henkilöstöryhmä myös ympärivuorokautisessa palveluasumisessa, jota koskee lokakuussa vuonna 2020 voimaan tullut henkilöstömitoitus. KT viittaa tältä osin tammikuussa 2022 julkaistuun THL Vanhuspalveluiden tila -seurantaan, jonka perusteella lakisääteisen ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen (0,55) täytti marraskuussa 95 % tehostetun palveluasumisen, vanhainkotien ja terveyskeskusten pitkäaikaishoidon toimintayksiköistä. Lisäksi THL raportin mukaan jo nyt 2021 kotihoidon 25 % yksiköistä (neljännes) ilmoitti työskentelevänsä vajaamiehityksellä viikoittain (osa päivittäin) ja 43 prosentissa ko. yksiköistä ylitöitä tehdään viikoittain tai useamminkin.

KT toteaa, että olisi hyvin tärkeää kiinnittää entistä enemmän huomiota uuden lainsäädännön laajempaan vaikuttavuusarviointiin mukaan lukien henkilöstön saatavuus ja pysyvyys. Pahimmillaan tarkempi kelpoisuusehtoihin perustuva säätely voi johtaa koulutettujen ammattihenkilöiden lisäkuormittumiseen, kun lainsäädännön vaatimuksiin pyritään vastaamaan.